

Evženie Klanicová

Pravěké a raně historické osídlení Mikulova

Množství archeologických nálezů objevených a zachraňovaných v Mikulově a jeho nejbližším okolí již od 2. poloviny minulého století svědčí o značné hustotě zdejšího osídlení, které bylo podmíněno zejména výskytem úrodné půdy s četnými svahy přivrácenými k jihu, přítomností menších vodotečí a rovněž průběhem dálkových komunikací.

Nejstarší doklady o pobytu pravěkých lovců a sběračů na území mikulovského katastru spadají do starší doby kamenné, jejíž mladší úsek skončil zhruba před 10.000 lety. Pro poznání života v této době máme k dispozici povětšinou kamenné nástroje, užívané k lovu i k běžné každodenní činnosti. Nástroje z pazourků, rohovců i jiných hornin, byly upevňovány do kostěných nebo dřevěných násad a způsob jejich opracování dosáhl značné dokonalosti. Množství drobných památek, mezi nimi i vzácné projevy výtvarného umění např. z nedalekých Dolních Věstonic, dokládají překvapivě vysokou úroveň duchovního života našich dávných předků.

Na katastru Mikulova byl v okolí Turoldu náhodně nalezen zlomek listovitého hrotu, další čtyři bíle patinované retušované pazourky objevil na jihozápadních svazích „Spáleného vrchu“ jižně Mikulova, původní název trati Brennhügel, J. Pásek (Skutil 1941, 142; týž 1942, 108). Ojedinelý nález pazourkového nástroje byl učiněn v roce 1944 v trati „Kahler Heide“. V polích jižně „Vysokého rohu“ (poloha Lehmgrubenäcker), východně od cesty do Lednice, našel Karel Jüttner čepelovité rydlo (inv.č. A 492). Je však otázkou, zda lze v uvedených polohách uvažovat o existenci trvalejších stanic lovců mamutů. V konečné fázi paleolitu, střední době kamenné, pro níž je charakteristická drobotvará kamenná industrie, byla sídliště zakládána na březích potoků, řek a na dunách vátých písků. Z tohoto období nejsou na předmětném území registrovány žádné nálezy.

V průběhu holocénu a dalšího podnebného vývoje přírody se na sprašových návějích vytvářely úrodné černozemě, došlo k ustálení lesních porostů i vodního režimu. To zřejmě vytvořilo podmínky pro význačné kvalitativní změny ve vývoji pravěké společnosti. Během 6. tisíciletí př. n. l. se od jihovýchodu rozšířilo do střední Evropy nové obyvatelstvo, pro něž bylo základem obživy zemědělství, doplněné chovem dobytka a v malé míře i lovem. Lidé již nemuseli putovat za zvěří a stavěli si trvalejší obydlí - poměrně unifikované dlouhé domy kúlové konstrukce. Změna způsobu obživy přinesla další vymoženosti, např. větší a těžší nástroje opracované broušením, hlazením a vrtáním, používané hlavně ke kácení stromů a dlabání dřeva. Začalo tkaní primitivních látek a neméně významný byl i objev výroby hliněných, vypalovaných nádob. S ušedlejším způsobem života v zemědělských osadách souvisí i existence prvních větších pohřebišť.

Okolí Mikulova zasedlili nejstarší zemědělci, nositelé kultury s lineární keramikou, jejichž projevem jsou ještě poměrně primitivní nádoby kulovitých tvarů, zdobené rytými liniemi. Tito lidé se usadili např. v prostorné jeskyni na východním boku nevysokého vrchu Tuold, kam se zřejmě uchylovali hlavně na zimu, a to v delším časovém úseku. Svědčí o tom početný soubor nálezů, zachraňovaných v období první republiky členy Muzejního spolku v Mikulově. Jedná se o střepy z různých nádob, kostěné předměty a kamenná štípaná i broušená nástroje - čepele, ploché sekerky, kopytovité klíny, mlaty či hroty kopí.

V souboru neolitického materiálu z Turoldu (mladší doba kamenná 6000 - 4000 př.n.l.) se vyskytuje jak materiál datovaný do kultury s lineární keramikou, tak mladší keramika železovského typu. Některé střepy, zdobené řadami vpichů, náležejí následné kultuře s keramikou vypíchanou a část materiálu je datována do nejmladší neolitické kultury s moravskou malovanou keramikou (Košťurík - Stuchlíková, 1982, 75 - 90; Košťurík - Stuchlíková - Stuchlík, 1983; dále viz Katalogy nálezů A 8000 až A 8223, uložených v depozitáři RMM, zpracovala J. Stuchlíková - Rakovská).

V rámci terénního průzkumu objevili pracovníci Archeologického ústavu AV ČR v Brně východně od Mikulova v trati „Jelení louka“ sídliště, z něhož získali keramické zlomky, kamennou broušenou industrii, kostěné artefakty i lidské kosti, svědčící o antropofagii. Nálezy jsou datovány do starší i mladší fáze kultury s lineární keramikou. Několik střepů a fragment sekeromlatu zřejmě souvisí s pozdějším lengyelským osídlením (Klíma 1971, 10 - 11, Klíma 1972, 23 - 24). Materiál rámcově datovaný do mladší doby kamenné je dokumentován z dalších poloh např. pod „Mušlovem“, na „Kopečku“ a v bývalé Piskově cihelně u Mariánského mlýna (Marienmühle) východně Mikulova. Jedná se však většinou o starší sběry, bez uvedení bližších nálezových okolností.

V roce 1970 provedlo mikulovské muzeum pod vedením J. Ungera menší záchranný výzkum v trati „Pod kočičí skálou“, severovýchodně od Turoldu, na mírném svahu k východu (Unger 1971, 12). V místech svačistě objevili vojáci při výkopových pracích lidskou lebku a nádobu. Podařilo se zachránit sídlištní jámu, datovanou do doby kultury s lineární keramikou. V jámě byly pohřbeny ve skrčené poloze tři mladší jedinci s horníma končetinama před obličejem. Dvě kostry spočívaly na levém a jedna na pravém boku. Ze získaných střepů v okolí hrobů byly rekonstruovány tři nádoby kulovitého tvaru, jeden pohřbený měl na krku náhrdelník ze čtyř korálků, vyrobených z fosilní dentálie, lišící se od obvyklých spondylových korálků tvarem i hmotou (Unger 1974, 54 - 56). Jižně až jihovýchodně od hrobu č. 3 se v hloubce 60 cm nacházela vrstva hlazené, červeně propálené mazanice. (př. č. 55/70, inv.č. 1808 - 1835).

Je otázkou, zda existovalo v okolí Mikulova více současných sídlišť. Konkrétnější chronologické závěry by bylo možno činit až na základě pečlivého typologického vyhodnocení předmětného materiálu. Pravděpodobnější se zdá vysvětlení, že některé námi dnes náhodně objevené nálezy nemusí přímo indikovat přítomnost nemovité památky, ale mohli být svými majiteli ztraceny již v pravěku. Za úvahu stojí také v pravěku uplatňovaná metoda tzv. cyklického zemědělství, kdy lidé přenesli svou osadu po vyčerpání půdy v nejbližším okolí kousek jinam, po určité době zase dál, až během několika desetiletí dospěli zpět na původní místo.

První doklady o výskytu výrazné kultury s moravskou malovanou keramikou v okolí Mikulova přinesl záchranný archeologický výzkum v trati „Jelení louka“ (Klíma 1971, 10 - 11) a později v trati „Kamenné“, severozápadně města. V rámci záchranného výzkumu v roce 1988 pod vedením J. Pešky byl mimo jiné prozkoumán kostrový hrob bez milodarů v superpozici se starší stavební jámou (Peška 1991, 22 - 24). Tato jáma a zhruba deset dalších zahloubených objektů přísluší právě kultuře s moravskou malovanou keramikou, stojící ve svém vývoji již na počátku další etapy, pozdní doby kamenné - eneolitu (4000 - 2000 př.n.l.). V závěru eneolitického období se kromě kamenné broušené a vrtané industrii začínají objevovat také předměty z mědi. Do života pravěkých pospolitostí však výrazněji než první kov zasáhl vynález oradla taženého párem dobytčat. Předznamenal zdokonalení zemědělské technologie, rozmach chovu dobytka a vznik nových sídlištních forem, což se v konečném důsledku odrazilo i v organizační struktuře společnosti. Do popředí se dostává muž jako řemeslník, oráč, stařešina a válečník.

Do pozdní doby kamenné, konkrétně do kultury nálevkovitých pohárů, jsou datovány sídlištní nálezy z lokality „Jelení louka“ (Klíma 1972, 24) a další artefakty získané ve 30. letech 20. století z okolí jeskyně na Turoldu (Peška - Rakovský, 1990, 43, zde další literatura). K osídlení byly zřejmě využívány také svahy severozápadně dnešního města. O kultuře nálevkovitých pohárů, která tvoří rozsáhlý komplex, se na Moravě uvažuje spíše v tom smyslu, že k nám byla přinesena novými lidmi. Na Břeclavsku máme dnes zjištěno třináct lokalit, doposud však nebyl proveden speciálně zaměřený rozsáhlejší výzkum, proto jsou informace o hospodářské základě lidu s nálevkovitými poháry velmi omezené.

Při záchranném výzkumu v trati „Kamenné“ bylo prozkoumáno šest objektů kultury bádenské, koncentrující se při severozápadním okraji naleziště (Peška 1991, 22 - 24). Kultura bádenská (kultura s kanelovanou keramikou) se vyvíjela ve středním eneolitu a na jejím vzniku se podílela i kultura nálevkovitých pohárů. Z našeho prostředí ji zatím známe pouze ze sedmi lokalit. Speciální pozornost si zaslouží zejména objev základových žlabů domu ve šterkovně u Dolních Věstonic a žárový pohřeb ze šterkovny u Šakvic.

Koncem pozdní doby kamenné k nám proniká od severozápadu nové etnikum, pastevecký lid kultury se zvoncovitými poháry, který zanechal četné stopy i v našem regionu, a to jak v podobě sídlišť, tak zejména pohřebišť. Osady zřejmě tvořily jednotlivé usedlosti dosti od sebe vzdálené, pěstována byla pšenice dvouzrnka, jednozrnka a ječmen, v osteologickém materiálu převažuje tur domácí, prase domácí, ovce, koza a pes, lov divoké zvěře měl jen doplňkový význam. Pohřební ritus byl obvykle kostrový, většina nekropolí je však birituálních. Pohřbení byli ukládáni ve skrčené poloze, muži na levém boku hlavou k severu, ženy na pravém hlavou k jihu tak, aby obličej směřoval k vycházejcímu slunci.

Na území Mikulova, konkrétně na Turoldu, bylo nazelezno několik předmětů, které můžeme připisat lidu s kulturou se zvoncovitými poháry. Dnes již však nelze zjistit, zda pocházejí z hrobů nebo ze sídlištních vrstev (Košťufík, Stuchlíková, Stuchlík 1983). Jedná se o nátepní destičku se čtyřmi otvory, chránící zápěstí lukostřelce před úderem tětivy, dále o pazourkové hroty šípů, o kostěný knoflík s „V“ vtáním o průměru 13 mm a výšce 7 mm, včetně střepe z typického bohatě zdobeného poháru ve tvaru obráceného zvonu (Hájek 1957, 394). V bývalé Piskově cihelně východně od Mariánského mlýna bylo již v 70. letech minulého století narušeno pohřebišť (Liedermann 1873, 139ad), menší záchranné akce zde probíhaly v letech 1923, 1939 a 1947 (Jüttner - Matzura - Petak 1925, 132 - 134; Tihelka 1953, 298). Z jednoho hrobu kultury se zvoncovitými poháry se podařilo zachránit 113 mm vysoký džbán s baňatým tělem, ostře nasazeným téměř válcovitým hrdlem a páskových uchem, jehož výzdobu tvořily vodorovné a svislé rýhy se stopami bílé inkrustace. Z téhož hrobu možná pochází mísa se širokým rovným dnem, vyduťtými stěnami a vodorovně seříznutým okrajem, vysoká 75 mm, o průměru dna 111 a okraje 233 mm. Hrob č. 4 (žena ve věku 18 až 20 let podle antropologického určení Dr. M. Dočkalové) objevený v roce 1939 je datován již do kultury protoúnětické, která představuje nejstarší vývojovou etapu rozsáhlého kulturního komplexu starší doby bronzové.

Okolo roku 2000 př. Kr. nastupuje doba bronzová (1900 - 700 př.n.l.). Význam epochy je dán zejména rozšířením nové suroviny, jejíž používání v každodenním životě představuje dlouhodobou tradici a výsledek mnoha pokusů. Z technologického hlediska byl výrobní proces natolik složitý, vyžadující speciálních pomůcek a zařízení, že lze v době bronzové usuzovat na samostatné řemeslo kovolictví. Na počátku doby bronzové stojí kultura únětická, pojmenovaná podle významné lokality v Úněticích u Prahy, trvající téměř pět století. Osídlení únětickým lidem zhruba respektovalo konfiguraci terénu v místech s všestranně příhodnými podmínkami. Významným pramenem poznání jsou depoty, hromadné nálezy bronzové suroviny - hřiven, polotovarů i hotových výrobků. V roce 1913 byl jižně Mikulova na „Galdenbergu“ - „Šibeničním vrchu“ vyorán depot bronzových hřiven, přibližně 50 kusů o průměru 130 až 180 mm s různým průřezem těla a v některých případech se žlábkem na vnitřní straně. Část depotu je uložena v Moravském zemském muzeu v Brně (i. č. 53 677 - 53 705), devět kusů je v Mikulově (Ondráček 1958, 39).

Také v době bronzové byly osídleny jeskyně na Turoldu, jak o tom svědčí nálezy keramiky, bronzových prstenů a spirál. Další sídliště se pravděpodobně nacházelo jihozápadně zámeckého kopce, kde bylo zachráněno několik kulturních jam. Již v minulém století bylo zaznamenáno únětické sídliště na lokalitě Piskova cihelna u Mariánského mlýna. V těžební stěně se rýsovaly tmavé záscopy objektů, považované zprvu za žárové germánské, případně slovanské hroby, dle J. Liedermanna šlo o „trychtyřovité hroby“, část objektů však můžeme interpretovat jako sídlištní, odpadní jámy, obsahující střepy, zvířecí kosti a jiné předměty.

V roce 1988 došlo severozápadně města při terasování svahů pro nové vinice k narušení výše zmíněné polykulturní lokality (Peška PV 1991, 22 - 24). Záchranným výzkumem na ploše jednoho hektaru v trati „Kamenné“ bylo prozkoumáno 161 archeologických objektů, v převážně většině ze starší doby bronzové (RMM, př.č. 29/88). Jednalo se o sídlištní jámy a zásobnice únětické kultury a následné skupiny věteřovské, rovněž tři nadzemní stavby trapezovitého půdorysu jsou datovány do počátků doby bronzové. Větší množství střepového materiálu z některých mikulovských lokalit umožňuje částečně dokumentovat delší časový úsek vývoje osídlení únětickou kulturou.

Na katastrálním území Mikulova se nachází nejméně pět pohřebišť ze starší doby bronzové. Časně únětické kostrové pohřebiště je známé z prostoru bývalé Piskovy či obecní cihelny, lokalita původně označovaná jako „Altenberg“. Již v sedmdesátých letech minulého století zde byly nacházeny kostrové hroby v jámách lichoběžníkovitého průřezu, vedle odpadních jam (Liedermann 1873, 139). V roce 1923 byl rozrušen časně únětický hrob, z něhož zachránil J. Matzura hrnec s páskovým uchem pod okrajem a 7 cm vysoký hrníček s uchem nepatrně převyšujícím okraj nádoby, současně došlo k odkrytí dalšího hrobu, který obsahoval hrnec a část baňaté nádoby. Roku 1939 darovala správa cihelny mikulovskému muzeu kostěné šídlo, pocházející z hrobu se skrčeným pohřbem, včetně dalších dvou nádob a kosterných pozůstatků. V roce 1947 získal K. Jüttner, údajně z hrobu se skrčencem, jehlancovitá závaží.

Na přelomu 40. a 50. let upozornil K. Jüttner na ničení kostrových hrobů těžbou písku v bývalé Czujanově pískovně v poloze „Na rybníkách“ východně Mikulově. V roce 1950 získal od dělníků mimo jiné únětický džbáněk, dvojkonickou nádobku z doby stěhování národů a mezi kosternými pozůstatky se nacházela i trepanovaná lebka z počátku doby bronzové (Jelínek 1954, 18). Sám prozkoumal hrob hluboký 80 cm, údajně se dvěma výklenky. U chodidel kostry dospělého jedince byly uloženy dvě nádoby. Ve východním „výklenku“ ležela spodní čelist a stehenní kost, v západním pak lebka dospělého jedince a zbytek kostry dítěte (RMM, inv.č. nádoba A/M 721). Podle údajů nálezce se pohřebiště rozkládalo ve východní části pískovny a bylo zřejmě poměrně rozsáhlé, přičemž hodně hrobů mohlo být zničeno těžbou písku.

Další pohřebiště se zřejmě nacházelo v pískovně v poloze „Nad valtickou silnicí“ jihovýchodně asi 2 km od Mikulova (Unger, 1971B, 24). Zaměstnanci JZD Mikulov J. Schuster a I. Tesárek přinesli v roce 1970 do muzea bronzovu dýku, nádobu a lidské kosti (RMM př. č. 61/70). Při prohlídce místa nálezů již nemohly být stanoveny bližší nálezové okolnosti, ale hrob se pravděpodobně nacházel v jihovýchodní části pískovny, kde byla pozorována skupina větších vápencových kamenů, jimiž mohl být hrob obložen. Dále na východ od popsané lokality pod úpatím Mušlova, byly při stavbě vojenského objektu v roce 1937 porušeny čtyři kostrové hroby, přičemž hrob č. 3 obsahoval dvě kostry. Výbavu tvořily džbánky, koflíčky, bronzová náušnice a cyperská jehlice (RMM inv. č. A/M 314 -317, 602, 603). Jak bylo ve starší době bronzové obvyklé, byli mrtví ukládáni do hrobů ve skrčené poloze na pravém i levém boku, někdy v rakvi, hrobové jámy byly obkládány kameny, objevuje se i dodatečné vykrádání.

Pravděpodobně největší pohřebiště únětické kultury na katastru Mikulova je lokalizováno mezi Zámecký kopec a železnici. V bývalé Kowalského pískovně a v zahradách domů na dnešní ulici Piaristů byly již koncem minulého století ničeny a průběžně zachraňovány nálezy z kostrových hrobů. Vzhledem k intenzivní zástavbě však nejsou naše informace o celkovém rozsahu pohřebiště a dislokaci hrobů úplné, přesný počet hrobů není možné zjistit. Pohřebiště mělo zřejmě delší trvání, protože některé nálezy jsou datovány až do mladší věteřovské skupiny (Tihelka, 1960, 27 ad). První popis hrobů objevených na polích za nádražní ulicí podává Jaroslav Palliardi (1893, 139–140) „...Kostry ležely na pravém boku, hlavou k jihu a nohama k severu v podlouhlých čtyřhranných hrobech, velkými kameny obklíčenných a zaházených kamenín, které snad původně nízkou klenbu tvořilo. U hlav některých koster byly nalezeny kroužky z dvojitého drátu bronzového stočené, dále nalezeny ve hrobech masivní otevřené náramky bronzové, prohnutá jehlice s kulovitou hlavicí a tělem na způsob šroubu stočeným, malá trojhraná dýka s dírkami pro nýty ku upevnění rukojeti a malé nádoby hladce vypracované, totiž plynké misky, kulovité nádoby, hrníčky s oušky a typické koflíčky s malým dnem, nízkým břichem rozšířeným, vysokým hrdem s úškem na rozhraní břicha a hrdla...“ O lokalitě se zmiňuje také I. L. Červinka (1902, 168).

V roce 1922 byl prokáván v přítomnosti A. Rzehaka jeden hrob obložený kameny, v následujícím roce bylo nalezeno asi 7 hrobů, částečně v kamenném obložení, se skrčenými kostrami, z nichž Matzura zachránil několik osudí, misky, džbánky, hrnky, šídlo, bronzovou dýku s nýty v týlu a bronzovou jehlicí s hlavicí svinutou v trubičku. K roku 1924 je popisován „zajímavý“ nález dvou hrobů bez milodarů. V jednom hrobě bylo pohřbeno asi dvanáctileté dítě, ve druhém žena s pětiletým dítětem u nohou,

ve skrčené poloze na pravém boku, obličejem k jihovýchodu. Jednalo se údajně o projev vampyristu, neboť hlavy byly patrně před pohřbem odděleny od těla. (Jüttner, Matzura, Rzehak 1925, 134). Podobný jev je popisován také v souvislosti s dva metry hlubokým hrobem, zachráněným K. Jüttnerem v roce 1927. Další nejméně dva hroby s keramickou výbavou zachránil v průběhu 2. světové války opět Karel Jüttner. K objevu zatím posledního hrobu zde došlo v zadním traktu feditelství vinařských závodů roku 1970 (Unger 1971 A, 24). Došlo k porušení části hrobové jámy, která se rýsovala na severozápadním profilu výkopu do hloubky 80 cm. Zachycená délka hrobové jámy se zaoblenými rohy dosahovala 140 cm a šířka činila 90 cm. Ze zásypu bylo získáno několik vápencových kamenů různé velikosti, jimiž byla jáma obložena. Hrob byl buď recentně porušen, nebo spíše vyloupen, protože lidské kosti byly nacházeny bez anatomického uspořádání v různé hloubce, stejně jako keramická výbava sestávající ze tří nádob. U jedné stehenní kosti byly nalezeny dva bronzové neuzavřené kroužky. Zhruba tři metry jihozápadně od porušeného hrobu prošel výkop jámy nálevkovitého tvaru vyplněnou černou hlínou s ojedinělými střepy a mazanicí. Atraktivní výzkum hrobových celků a jejich následné zhodnocení dovoluje částečně poodhalit duchovní život našich předků. Systematicky prozkoumaná pohřebiště také představují zdroj poučení o více v posmrtný život i o stabilnějším řádu tehdejší společnosti.

Na kulturu únětickou plynule navazuje věteřovská skupina, v jejímž průběhu se sídliště posouvají i do vyšinných poloh a v materiální kultuře lze pozorovat vlivy z evropského jihovýchodu. Věteřovské skupině lze připisat celou řadu jednotlivých nálezů funerálního a zřejmě i sídlištního charakteru z okolí Mikulova (Tihelka 1962, 93–94). Neobvyklý způsob pohřbu představují tzv. pithoi neboli dětské pohřby v nádobách. Kromě lokality Olbramovice byl takový pohřeb objeven na katastru Mikulova v Kowalského pískovně. V zásobnici, údajně překryté kamenem byly uloženy dvě děti pravděpodobně ve věku dvou a dvanácti let. Podobný nález pochází pravděpodobně z jihozápadního úpatí Vysokého Rohu, pod silnicí vedoucí do Lednice. V roce 1928 byla při orbě v hloubce 40 cm zachycena větší nádoba, přikrytá kamenem a vyplněná černou hlínou s kostrovým pohřbem asi čtyřletého dítěte.

Věteřovské osídlení bylo nově zjištěno v roce 1992 na ulici A. Muchy. Zdejší naleziště je součástí zmíněného rozlehlého jižního svahu, táhnoucího se v délce několika set metrů až k místnímu nádraží. V těžební stěně výkopu pro dostavbu k budově polikliniky se v šedozelených až šedých jílech pod vrstvou navážky rýsovalo nejméně pět konicky profilovaných jam, vyplněných černohnědým hlinitým zásypem. Z jejich obsahu byla získána nevelká kolekce typické keramiky, zvířecích kostí a mazanice věteřovské skupiny (Peška - Klanicová, 1996, 49). O rok dříve byl proveden menší záchranný výzkum na lokalitě „Pod Mušlovem“. Těžbou písku bylo téměř zničeno šest zahloubených objektů. Jednalo se o jámy konického tvaru, datované na základě keramiky do věteřovské skupiny. Obsah objektů tvořilo značné množství střepového materiálu, včetně typických koflíků a soudkovitých hrnků, dále zvířecí kosti, zlomky mazanice, škeble a parohové nástroje (Peška - Klanicová, 1993, 55). Ve starých muzejních sbírkách je ze západního svahu Mušlova, původní název trati Tirasfeld - Tirasovo pole, dokumentováno množství střepů různých stáří, včetně kostěné a kamenné industrie (např. NZ č.j. 1961/59, 1962/59, 1984/59, 1878/62, 1879/62).

Střední dobu bronzovou reprezentuje středodunajská mohylová kultura, kterou obecně známe zejména z výzkumů funerálních památek. Na katastrálním území Mikulova je tato kultura na základě současného stavu výzkumu zastoupena jen ojediněle. Tři střepy jsou dokumentovány z Turoldu a jedna sídlištní jáma o průměru 225 a hloubce 135 cm byla objevena v roce 1926 v polích jižně křižovatky Mikulov - Březí (Jüttner 1928, 59–60). Mimo jiné z ní pochází charakteristický 14 cm vysoký džbánec, se široce rozvířeným vysokým hrdlem a baňatým tělem se čtyřmi vypnulínami se třemi soustřednými rýhami podkovovitěho tvaru.

V mladší a pozdní době bronzové se z domácích základů vyvíjely kultury, nazvané podle významných nalezišť, velatická a podolská. Pro danou vývojovou etapu je typické spalování zemřelých a ukládání popela do nádob, často s dalšími nádobami obsahujícími milodary. Sídliště lidu s velatickou kulturou se nacházelo v severovýchodní části Turoldu

mezi dvěma lomy pod ústím ponorné říčky. Z kulturní vrstvy o mocnosti jeden metr pocházejí kromě keramiky a hlinitých přeslenů také zlomky bronzových prstenů.

Při povrchovém sběru v roce 1975 nalezl B. Klíma východně od města v trati „Rybníky“ (Na rybníkách) na mírném svahu klesajícím k jihu (nad křížovatkou cest Mikulov - Lednice - Sedlec) několik střepů, pocházejících zřejmě z narušeného sídliště velatické kultury (Řihovský 1980, 40). Jedná se o krajové střepy misek, vyrobených z jemnějšího materiálu šedohnědé barvy a okrajový střep z amfory (RMM př. č. 69/77, inv.č. 09419-1/75 až 09419-4/75). Tomuto lidu lze připsat rovněž dvě bronzové sekerky s tulejkou a ouškem zdobené plastickými žeběrky, které byly náhodně objeveny jednak na západním úbočí „Galdenbergu“ (Šibeničnicku), jednak roku 1932 v blíže neznámé trati „Bottichstein“.

V souvislosti s výstavbou základní školy v poloze „Pod strání“ byla v roce 1991 zachycena část sídliště z mladší doby bronzové (Peška - Kanicová, 1993, 57). Po mechanické a ruční skrývce se v podloží rýsovalo zhruba deset větších objektů nepravidelného půdorysu, z nichž byly čtyři jámy kompletně prozkoumány, další vzhledem k postupu prací jen vzorkovány. Jedná se patrně o stavební mladobronzové jámy s obvyklou výplní keramických zlomků, zvřecích kostí, mazanice apod. Na podzim téhož roku bylo nově objevené sídliště zaměřeno.

Dobou halštatskou (750 - 400 př.n.l.) nachází také na našem území poprvé své uplatnění nový kov - železo. Soudobé osídlení mikulovského katastru je doloženo střepovým materiálem z Turoldu (inv.č. 8143 - 8160) a na základě povrchových sběrů H. Freisinga můžeme konstatovat, že halštatské sídliště se rovněž rozkládalo na severozápadním svahu Mušlova v trati „Tirasovo pole“ (Skutil 1930-1935, 155). O celkovém charakteru sídliště však nemáme žádné bližší informace.

V letech 1937 - 1938 byly při stavbě mikulovských kasáren objeveny žárové hroby, které prozkoumal Karel Jüttner, jehož osobnost si na tomto místě v krátkosti připomeneme. PhDr. Karel Jüttner působil dlouhý čas jako ředitel mikulovského muzea a vykonal mnoho záslužné práce na poli geologického, archeologického a historického výzkumu v oblasti kolem Pálavy. Narodil se 16. února 1883 v Osieku ve Slavonii, německé gymnázium absolvoval v Opavě a v letech 1902 - 1906 studoval zeměpis a dějepis na vídeňské univerzitě. Po příchodu do Mikulova se zapojil do činnosti muzejního spolku, byl pověřen úkolem instalovat muzejní sbírky ve dvou místnostech mikulovské radnice a od roku 1924 působil jako kustod muzea. Jüttnerova všestrannost se projevila v přístupu k budování mikulovského muzea, kde položil základy sbírkových fondů všech odvětví, zastoupených v dnešním muzeu. Karel Jüttner zemřel 2. prosince 1959 v Bratislavě.

A nyní opět k archeologii. Jednotlivé pohřby v prostoru kasáren obsahovaly kromě popelnice několik dalších nádob (RMM, inv.č. A/M 420, 487, 519, 581, 622, 638 - 647, 652, 653 - koflík s uchem, misky, talíře). Na milodarech se projevují určité vlivy z podunajské oblasti a inventář hrobů byl označován jako mikulovská skupina kalendenberské kultury. Při kopání příkopu na území kasáren byly v roce 1956 objeveny tři další hroby, tentokrát kostrové. Dva byly před příchodem K. Jüttnera již zničené, ve třetím hrobě se nacházela v hloubce 80 cm kostra v poloze natažené na zádech, hlavou orientovanou k jihu. V tomto de facto dvojhrobu byla uložena asi třicetiletá žena, jejíž výbavu tvořil bronzový náramek s pečutíkovými konci, náhrdelník a nádoba. U jejích nohou se nacházela popelnice s ohořelými dětskými kostmi a v ní také střepy a hlinitý přeslen. Pohřeb je důkazem toho, že původně přísný pohřební ritus se v průběhu vývoje doby železné postupně uvolňoval.

V posledních čtyřech stoletích před zlomem letopočtu ovládli střední Evropu historičtí Keltové a na jižní Moravě vytvořili poměrně silnou okupační vrstvu. Vypělí Keltové k nám přinesli mnoho nových vymožeností. Jejich kultura je charakterizována kvalitními bronzovými a železnými předměty, včetně používání dokonalejších zemědělských nástrojů, a kvalitní keramikou vyráběnou na hrnčířském kruhu. Keltové se zřejmě usídlili východně dnešního Mikulova na západním svahu mušlovského kopce. Z povrchového sběru H. Freisinga v roce 1930 pochází soubor datovaný do stupně LC - D, typická keramika a také zlomky skleněných náramků z modrého skla (Freising 1933, 20). V roce 1971 byly těžbou písku na známém nalezišti „Pod Mušloven“ porušeny další

pravěké objekty, datované jak do doby laténské, tak do doby římské (Unger 1972, 80). Laténská keramika je doložena rovněž z Turoldu.

Pohřební ritus Keltů byl převážně kostrový a ve výbavě hrobů se projevuje majetkové a sociální rozvrstvení keltské společnosti. Z okolí Mikulova je dosud znám pouze jeden kostrový hrob, prozkoumaný v roce 1959 v severní stěně pískovny „Na rybníčkách“ (Ludikovský 1960, 78-79, Stloukal 1960,79). Výbavu tvořila situlovitá nádoba z tuhového materiálu, železný drátěný náramek na levé ruce a snad spona. Jedná se pravděpodobně o hrob 40ti až 60ti leté ženy se silně dolichokranní lebkou, datovaný do pozdnělaténského období. V kostrovém hrobě, zachráněném v roce 1953 při jižním okraji pískovny, nebylo žádných nálezů. Jen hypoteticky se uvažuje o jeho datování do doby laténské, resp. římské (Staňa, NZ č.j. 294/58)

Na přelomu letopočtu byli Keltové z našeho území vytlačeni germánskými kmeny, pronikajícími do střední Evropy od severu. Současně docházelo také k expanzi římské říše z jihu. V římských provinciích na území dnešního Rakouska a Maďarska se konstituovala výrobní centra, odkud proudilo zboží také na území Barbarika, severně hranice zvané Limes romanus. Z doby římské (0 - 400 n.l.), vyvíjející se v průběhu prvních čtyř století nového letopočtu, známe z okolí dnešního Mikulova několik dokladů, jak sídlištního, tak funerálního charakteru.

Jedna lokalita z doby římské leží v okolí Mušlova v poloze dříve zvané „Tirasovo pole“ (Tirasfeld). Po hluboké orbě v roce 1959 se objekty jevily jako nepravidelně oválná, popelovitá místa, šedě nebo žlutě zbarvená, v některých místech byly vyorány kusy mazanice a zvršecí kosti (Nekvasil 1960, 170). Naleziště se rozkládá v údolí potoka po obou stranách silnice z Mikulova do Lednice. Ze zdejší zřejmě rozsáhlejší osady venkovského charakteru, kterou objevil H. Freising (např. Beninger - Freising 1933, 32) a datoval do 2. a 3. století n. l., je v muzejních depozitářích uloženo značné množství střepového materiálu, včetně provinciální keramiky. Obsah dalšího objektu z doby římské, téměř zničeného těžbou písku zachránil v roce 1971 J. Hromada, vedoucí žákovského vlastivědného kroužku ve Valticích (Unger 1972, 80). Do mikulovského muzea odevzdal vedle germánské a římskoprovinciální keramiky také železný nůž s kostěnou rukojetí (RMM př.č. 68/83, inv.č. 3362 -3375).

Příslušné pohřebiště, v rámci kterého však byly prozkoumány také hroby z jiných časových úseků pravěku, bylo objeveno v trati „Na rybníčkách“ (Rybníky), severozápadně osady Pod Mušlovem, v bývalé Czujanově pískovně, severně asi 500 metrů od silnice Mikulov - Sedlec (Tichý, 1957,60-64). K prvním dokladům, upozorňujícím na existenci nekropole, patří žárový hrob, zachráněný v roce 1916 zaměstnanci tehdejšího majitele pískovny, stavitele F. Czujana (Schirmeisen 1934, 142-144). K. Schirmeisen upřesnil lokalizaci naleziště, vysvětlil problematický údaj o hloubce nálezů (3,5 metru) a podle charakteru popelnice, 13 cm vysoké esovitě profilované hrncovité nádoby s vyhnutým okrajem, zdobené na výduti dvěma vodorovnými řadami úzkých svlele protažených vrypů, časově zařadil žárový hrob do pozdní doby římské. Z následných příležitostních akcí, probíhajících v letech 1930, 1934 a 1949, získalo odsud mikulovské muzeum keramiku, spadající do doby římské. V jednom z těchto hrobů byl údajně nalezen denár císaře Antonina Pia (Skutil 1927).

Na základě upozornění K. Jüttnera prováděl pak na lokalitě záchranné výzkumy brněnský archeologický ústav. V roce 1950 bylo prokopáno celkem 26 kostrových a 9 žárových hrobů, které se soustřeďovaly spíše na severním obvodu kostrového pohřebiště. V roce 1953 byly prozkoumány celkem tři kostrové hroby č.27 až 29 (hrob č. 27 náleží kultuře únětické) a čtyři žárové hroby č.10 až 13. Pohřebiště z doby římské v trati Na rybníčkách bylo zřejmě poměrně rozsáhlé, celkový počet zachráněných nálezových celků však dosahuje pouze čísla 36, z toho bylo 16 hrobů kostrových. Analogická pohřebiště z doby římské byla zkoumána např. ve Velkých Němčicích, Křenovicích či Velaticích, kde ale byly kostrové hroby zastoupeny v menším počtu.

Z kostrových hrobů pochází kromě keramiky, železný nožík, přezka obdélníkovitého tvaru a snad ataše k vědérkům. V žárových hrobech byla objevena např. železná spona s plochým obloukovitým lučkem a hranolovitým zachycovačem, nůž a fragmenty různých bronzových nádob, věder, cedníků, mís, pánví či naběraček (Tejral

1967, 128). Zhruba deset žárových hrobů je rámcově datováno do stupně B 2 (50 - 180 n.l.), u hrobů č. 1, 16, a 19 se připouští datace na sklonek stupně B 1. Zvláštní pozornost zasluhuje žárový hrob č. 4, který obsahoval dvě železné spony s válcovitou hlavicí, jejichž lučik byl vyzdoben příčně vkládanými stříbrnými drátky, trubkovitou sponu zdobenou inkrustací a zlomky bronzového vědra. Z kostrových hrobů jsou do téhož období datovány celky č. 13 a 23, přičemž hroby č. 28 a 29 se hlásí na samý sklonek starší doby římské (Tejral 1971, 75-76). Z hlediska chronologie je významný také kostrový hrob č. 6, k jehož inventáři patřila bronzová členěná spona s roztepanou nožkou podunajsko - provinciálního typu, železná spona s páskovým lučíkem, dvě bronzové destičkovité ostruhy s křídélkovitě rozšířenými bočnicemi, různá kování a Vespasiánův denár (69 - 79) upravený jako závěsek v obroučce z bronzového drátu.

Období 4. až 6. století n. l. je v archeologické periodizaci nazýváno dobou stěhování národů, kdy našimi zeměmi procházely četné germánské a jiné kmeny. Z katastrálního území Mikulova známe jen ojedinělé doklady osídlení. V červnu 1950 zjistil K. Jüttner v bývalé Czujanově pískovně v trati Na rybníčkách dva rozrušené kostrové hroby (Jüttner 1954, 16 -18). V sesuté hlíně našel únětický džbánek a 9,5 cm vysokou dvojkonickou mísovitou nádobku z tmavošedého písčitého materiálu, patřící do období stěhování národů. Několik střepů známo také z vrstev jeskyně pod Turolde (inv. č. A 8161 - 8165). V 6. století, na sklonku doby stěhování národů, přicházejí na naše území slovanské kmeny, které postupně vytlačily nebo asimilovaly zbytky staršího obyvatelstva.

Slované se v úrodném jihomoravském kraji poměrně rychle všestranně emancipovali a záhy vytvořili svébytnou a vysokou kulturu, s jejímiž nejvýraznějšími projevy se setkáváme v 9. století v období Říše velkomoravské, a to zejména v prostředí hradišek. Tato mohutně opevněná centra měla velmi důležitou roli v organizaci a obraně prvního státního útvary na našem území. Na základě současného stavu výzkumu máme k dispozici pouze sporadické stopy pobytu Slovanů na Turoldu (inv. č. 8166 - 8170) a na sv. Kopečku. Venkovské sídliště z doby hradištní se patrně nacházelo východně Mikulova, v prostoru nynějšího vojenského objektu, kde byla v roce 1964 zachycena sídlištní jáma s charakteristickou slovanskou keramikou.

Po zániku Velkomoravské říše se celá státní struktura rozpadá. Nová opevnění jsou pak na jižní Moravě budována až od 11. století v souvislosti se začleněním Moravy do přemyslovského státu (Unger 1988, 12). Archeologickými nálezy je doloženo mladohradištní osídlení na zámeckém kopci. V roce 1956 byl při výkopu pro potrubí ústředního topení v přízemní místnosti vlevo od vstupního schodiště porušen sídlištní objekt s destrukcí pece (Novotný 1959, 78). Její povrch v hloubce 50 cm tvořila vrstvou shora cihlově červené, zdola šedé lícované mazanice, na dně v hloubce 120 cm se nacházela do cihlova vypálená mazanice. Vedle destrukce pece ležely dva zuhelnatělé trámy a zlomky dřeva. Na základě keramiky je objekt datován do 12. století (RMM, př.č. 31/71, 32/71). Při různých dalších stavebních úpravách mikulovského zámku bylo získáno množství středověké keramiky, včetně střepů z novověkého nádobí. Z historických pramenů usuzujeme, že vznik blíže neznámého opevnění na zámeckém kopci lze datovat do období po roce 1082, po vítězné bitvě Vratislava I. u Mailberka. Jednalo se zřejmě o důležitý strategický bod, zajišťující územní zisk přemyslovského státu (Unger 1988, 14).

Při stavbě silnice Mikulov - Milovice v roce 1932 byla porušena lidská kostra, v jejímž okolí ležely střepy z různých nádob z období středověku. Poblíž se nacházel v hloubce 1 metr druhý hrob, ve kterém byl nebožtík uložen na levém boku s pokrčenými nohama, orientovaný obličejem k východu. U pánve ležely zlomky železných předmětů, snad z ozdobného řetězu, na krku se nacházely drobné železné články a za hlavou podkova. Jiné dvě podkovy s hřeby byly objeveny ve vzdálenosti asi 10 metrů.

V rámci četných zemních prací na katastru Mikulova docházelo a dochází nezdědky k porušování středověkých i novověkých kulturních vrstev. Ne ve všech případech se archeologové o daných aktivitách dovídají, v tom lepším případě alespoň nálezy odevzdá získaný materiál do muzea. Např. v roce 1961 byl prováděn výzkum v místech piaristického kláštera. Z písemných zpráv víme, že zde v 15. století existoval gotický kostelík se špitálem. Výzkum odhalil zbytky základového zdiva o šířce 60 cm, budovaného

z hrubě přitesaných kamenů na silně písčité maltě. Podle charakteristického maltového pojidla se patrně jedná o gotické základové zdivo buď zbořeného kostelíka nebo špitální stavby. Pod podlahami bylo nalezeno množství lidských kostí v druhotném uložení hlinitého zásypu. Kostí pocházejí patrně ze zrušeného hřbitova, který se rozkládal v okolí gotického kostelíka (Novotný 1962,97). V roce 1970 došlo v souvislosti se stavbou nové samoobsluhy na Pavlovské ulici k průzkumu vrstev středověkého a novověkého osídlení Mikulova (záznam v inventáři RMM). Při plynofikaci na náměstí zachránil V. Samec z výkopů středověkou a novověkou keramiku a dvě keramické vodovodní roury (RMM př. č. 96/79). Zlomky železných předmětů, středověké a novověké keramiky zachránil V. Hortvík (RMM př.č. 87/79).

Z jiných případů uvedme alespoň záchrannou akci v roce 1983, kdy došlo na úpatí sv. Kopečku k narušení kostrových hrobů. V jámě o rozměrech 6 x 6 metrů a hloubce do 80 cm byl uložen nezjištěný počet jedinců, okolo dvaceti (Unger). Někteří nebožtíci, různého stáří a pohlaví, byli uloženi v dřevěných rakvích, z nichž se dochovaly ztrouchnivělé zbytky dřeva a železné hřebíky. Pokud bylo možno zjistit, hroby se vzájemně porušovaly a překrývaly, převažovala však orientace ve směru sever - jih. K nálezům patří ojedinělé součásti oděvů, bronzové nebo mosazné špedlíky a záponky, sestávající z háčku a tzv. babky, a to v poloze pod lebkou a na hrudi. Objevený novověký hřbitov lze vzhledem k absenci medailonků, růženců či jiných předmětů souvisejících s novověkým katolickým pohřebním ritem, připsat novokřtěncům, kteří v 16. století osídlili jižní Moravu poměrně hustě a své hřbitovy si zakládali odděleně od domácího obyvatelstva. Odrazem pronásledování novokřtěnců jsou různá zranění na kostrách, která byla u mikulovského nálezu pozorována. Danou interpretaci podporuje i skutečnost, že asi 150 metrů severně od místa nálezů stával novokřtěnský dvůr.

Archeologické nálezy jsou neklamným svědectvím toho, že území dnešního Mikulova bylo lidmi osídleno několik tisíc let před první zmínkou o Mikulovu v písemných pramenech. Záchranné akce archeologů v souvislosti s nejrůznějšími stavebními akcemi přinášejí každoročně nová svědectví a doplňují naše znalosti o životě pravěkých a raně historických pospolitostí.

Soupis pramenů a literatury:

Nálezové zprávy uložené v AÚ AV ČR Brno pod č.j.: 530/45, 548/45, 199/46, 362/46, 448/46, 711/46, 736/46, 778/46, 784/46, 1096/46, 1843/46, 2169/46, 2255/46, 2856/46, 1152/47, 1154/47, 1250/47, 1269/47, 1279/47, 1289/47, 1374/47, 2584/47, 913/50, 914/50, 1659/50, 2067/50, 550/51, 1043/51, 722/52, 1963/56, 1977/56, 294/58, 1395/59, 1948/59, 1949/59, 1951/59, 1953/59, 1954/59, 1955/59, 1956/59, 1957/59, 1958/59, 1959/59, 1960/59, 1961/59, 1962/59, 1963/59, 1964/59, 1965/59, 1966/59, 1967/59, 1969/59, 1970/59, 1971/59, 1972/59, 1973/59, 1974/59, 1975/59, 1976/59, 1978/59, 1979/59, 1980/59, 1981/59, 1982/59, 1983/59, 1984/59, 1985/59, 1986/59, 2625/59, 2626/59, 2131/60, 2135/60, 1878/62, 1879/62, 1880/62, 302/66, 1958/69, 1001/72, 514/80, 328/86, 493/89, 1478/89, 425/90, 1349/91, 1350/91, 1351/91, 572/92, 573/92,

Beninger, E. - Freising, H., 1933: Die germanischen Bodenfunde in Mähren. Reichenberg.

Červinka, I. L., 1902: Morava za pravěku. Brno.

Freising, H., 1933: Kelten im Unland der Pollauer berge. Heimatblatt für den Nikolsburger Bezirk 1.

Freising, H., 1938: Die Hinterlassenschaften der Glockenbecherkultur aus dem Geschichtsbezirk Nikolsburg (Mähren), WPZ 25, s. 47 - 58.

Geislerová, K. - Rakovský, I., 1987: Břeclavsko v mladší době kamenné. Mikulov.

Hájek, L., 1957: Knoflíky středoevropské skupiny kultury zvoncovitých pohárů. PA XLVIII, s. 394.

Jelínek, J., 1954: Trepanovaná lebka z Mikulova na Moravě. AR VI, s.18 - 22.

Jüttner, K., 1928: Eine bronzezeitliche wohngrube aus der Gegend von Nikolsburg (Mähren). Sudeta IV, s. 59 - 60, obr. 1.

- Jüttner, K., 1954: Pohřebiště u Mikulova na Moravě. AR VI, s. 16 - 18.
- Jüttner, K. - Matzura, J., 1924: Prähistorische Funde in der Stadt Nikolsburg. Nikolsburger Wochenschrift, 64, č. 20, dne 17. 5., s. 5 - 6.
- Jüttner, K. - Matzura, J. - Petak, A., 1925: Ein südmährischer Fund aus der Mönitzer Zeit. Sudeta I, s. 131 - 136.
- Klíma, B., 1971: Neolitické sídliště u Mikulova (okr. Břeclav). PV 1970, Brno, s. 10 - 11.
- Klíma, B., 1972: Zachraňovací výzkum neolitického sídliště u Mikulova (okr. Břeclav). PV 1971, Brno, s. 23 - 24.
- Košťuřík, P. - Stuchlíková, J., 1982: Neolitické a eneolitické nálezy z jeskyně Turoid u Mikulova, okr. Břeclav. SPFFBU E 27, Brno, s. 75 -90.
- Košťuřík, P. - Stuchlíková, J. - Stuchlík, S., 1983: Mikulov - Turoid, archeologické nálezy. Mikulov.
- Kratochvíl, Z., 1972: Knochenüberreste von der neolithischen Siedlung „Jelení louka“ bei Mikulov (bez. Břeclav). PV 1971, Brno, s. 24 -27.
- Liedermann, J., 1873: Prähistorische Ansiedlungen in Nikolsburger Bezirk. MAGW III, s. 139.
- Ludikovský, K., 1960: Pozdnělatěnský kostrový hrob v Mikulově. PV 1959, Brno, s. 77-78.
- Mikulov - Turoid, Katalogy nálezů, uložené v depozitáři RMM, zpracovala J. Stuchlíková - Rakovská (Pod inventárními čísly A 8000 až A 8223 dokumentovány střepy z doby bronzové, kultury únětické, mohylové, středodunajských popelnicových polí, z doby halštatské, římské, stěhování národů, jakož i z doby hradištní a středověku. Kromě keramiky také přesleny, kopytovité klíny, kamenné sekerky, mlaty, kamenná palice, brusky, drtiče, kamenné podložky, kostěná šídla, štípaná industrie, zlomky bronzových předmětů apod.)
- Ondráček, J., 1958: Depot z Prušánek a únětické hřivny na Moravě. Pravěk východní Moravy I, s.39.
- Ondráček, J., 1967: Moravská protoúnětická kultura, SLA XV, 389 - 446.
- Nekvasil, J., 1960: Nové nálezy z germánského sídliště u Mikulova. PV 1959, Brno, s. 170.
- Novotný, B., 1959: Mladohradištní objekt na zámku v Mikulově. PV 1956, Brno, s. 78.
- Novotný, B., 1962: Středověký výzkum v Mikulově, PV 1961, Brno, s. 97 - 98.
- Palliardi, J., 1983: Pohřby se skrčenými kostrami na Znojensku. ČVMSO X, s.139-140.
- Peška, J., 1991: Starobronzová sídliště v trati Kamenné u Mikulova (okr. Břeclav). PV 1988, Brno, s. 22 - 24.
- Peška, J., - Klanicová, E., 1993 : Záchraná akce v Mikulově - Mušlově (okr. Břeclav). PV 1991, Brno, s. 55.
- Peška, J. - Klanicová, E., 1993: Nově objevené sídliště mladší doby bronzové v Mikulově (okr. Břeclav). PV 1991, Brno, s. 57.
- Peška, J. - Klanicová, E., 1996: Věteřovské sídliště v Mikulově (okr. Břeclav). PV 1992, Brno, s. 49.
- Peška, J. - Rakovský I., 1990: Břeclavsko v pozdní době kamenné. Mikulov.
- Peškař, I., 1958: Další pohřeb na pohřebišti z doby římské u Mikulova. PV 1957, Brno, s. 109.
- Peškař, I., 1959: Výzkum v trati „Na rybníkách“ u Mikulova. PV 1956, Brno, s. 43-45.
- Peškař, I., 1960: Žárový hrob ze starší doby římské. PV 1959, Brno, s.167.
- Říhovský, J., 1951: Hroby z římského období u Mikulova. AR III, s. 37 - 40.
- Říhovský, J., 1980: Povrchový sběr na velatickém sídlišti v Mikulově (okr. Břeclav). PV 1977, Brno, s. 40.
- Schirmeisen, K., 1934: Ein germanisches Gefäss von Nikolsburg. ZDVGMS, roč. 36, sešit 4, s. 142 - 144.
- Skutil, J., 1927: Soupis antických mincí nalezených na Moravě. NČČ ??? 3.
- Skutil, J., 1935: Moravské prehistorické výzkumy a nálezy 1931. OP IX, s. 151-161.
- Skutil, J., 1941: Moravské prehistorické výkopy a nálezy Oddělení moravského pravěku Zemského muzea 1933 -1936. ZMLM NF I, s. 139 - 145.
- Skutil J., 1942: Ältere Steinzeitliche Funde aus dem Landkreis Nikolsburg. WPZ 29, s. 108.
- Stloukal, M., 1960: Latěnská lebka z Mikulova. PV 1959, Brno, s. 79.

- Stuchlíková, J., - Stuchlík, S., 1982: Osídlení Turoidu na konci eneolitu a v době bronzové. SPFFBU E 27, Brno, s. 91 -102.
- Šimek, E., 1958: Poslední Keltové na Moravě. Brno.
- Tejral, J., 1967: K otázce importu bronzových nádob na Moravu ve starší době římské. PA LVIII, č.1, s. 81 - 134. Soupis nálezíšť, s. 128.
- Tejral, J., 1970: Počátky doby římské na Moravě z hlediska hrobových nálezů. ŠZ AÚ SAV 18, Nitra, s. 107 - 192. Soupis pramenů, s. 168.
- Tejral, J., 1971: Příspěvek k datování moravských hrobových nálezů ze sklonku starší a počátku mladší doby římské. SA XIX, č. 1, s. 27 - 93. Soupis pramenů, s. 75 - 76.
- Tihelka, K., 1952: Moravský věteřovský typ II. část (materiál). ŠZ AÚ SAV 8, Nitra, s. 93 - 94.
- Tihelka, K., 1953: Moravská únětická pohřebiště, PA XLIV, s. 229 - 328.
- Tihelka, K., 1960: Moravský věteřovský typ. PA LI, č. 1, s. 27 - 135. Přehled nálezíšť a výzkumů, s. 126.
- Tichý, R., 1957: Výzkum na pohřebišti z doby římské u Mikulova na Moravě. AR IX/1, s. 60 - 64.
- Unger, J., 1971: Nález tří dětských hrobů s volutovou keramikou u Mikulova (okr. Břeclav). PV 1970, Brno, s. 12.
- Unger, J. 1971 A: Objev vyloupeného kostrového hrobu únětické kultury v Mikulově. PV 1970, Brno, s. 24.
- Unger, J., 1972: Nové nálezy v pískovně pod Mušlovem u Mikulova (okr. Břeclav). PV 1971, Brno, s. 80.
- Unger, J., 1974: Pohřby lidu s keramikou volutovou u Mikulova, okr. Břeclav. AR XXVI, 54 - 56, 107 -108.
- Unger, J., 1988: Archeologické památky na okrese Břeclav. Přehled nemovitých památek s pozůstatky viditelnými v terénu. Mikulov.

Bibliografické zkratky:

- AR - Archeologické rozhledy, Praha
 ČVMSO - Časopis Vlasteneckého musejního spolku, Olomouc
 OP - Obroz prehistorický, Praha
 PA - Památky archeologické, Praha
 PV - Přehledy výzkumů AÚB, Brno
 SLA - Slovenská archeológia, Bratislava
 SPFFBU - Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Brno
 ŠZ AÚ SAV - Študijné zvesti archeologického ústavu slovenské akademie ved, Nitra
 WPZ - Wiener prähistorische Zeitschrift, Wien
 ZDVGMS - Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, Brno
 ZMLM NF -Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums, Neue Folge